

Amb una pluviometria que oscil·la entre els 1.400 mm/any a la serra de Tramuntana mallorquina i els 400 mm/any a Formentera; amb una població de fet que supera el milió de persones i amb una agricultura que, tot i que no produeix ni l'1% del PIB, consumeix el 60% dels recursos disponibles, les Balears han traspassat els límits de l'equilibri i en començar l'any 2000 els recursos hídrics han tornat endèmicament deficitaris. Les dessaladores s'han convertit en un mitjà imprescindible per poder continuar bevent aigua d'una qualitat acceptable. El Pla hidrològic de les Balears, presentat pel Govern balear a la necessària aprovació del Consell de Ministres, constata aquesta situació i la vol superar amb 90 mil milions de pessetes d'inversió per obtenir nous recursos, però també per despertar una nova actitud davant l'aigua, per racionalitzar-ne l'ús, per evitar i penalitzar el malbaratament, i que l'agricultura aprofiti tota la que es depuri i sigui possible. A les Balears l'aigua ha deixat de considerar-se un recurs il·limitat i grauit, almenys per a la població urbana.

El 2000 no ha estat el primer any en què les Illes han patit els efectes d'una sequera tan pertinaç com les del temps del NODO. Segons els meteoròlegs, aquestes situacions es repeteixen cíclicament cada cinc o sis anys i les darreres s'havien afrontat a Mallorca improvisadament, amb una explotació dels aqüífers tan abusiva que els ajuntaments donaven com a potable aigua amb un índex de salinitat que multiplicava per cinc els límits marcats per l'Organització Mundial de la Salut, o amb "operacions vaixell" de tan dubtosa rendibilitat que els seus promotors no han gosat mai més ni recordar-les. El 2000 no ha estat el primer any de pertinaç sequera, però sí la primera ocasió en què s'ha suscitat un profund debat social, polític i institucional sobre el problema. Les controvèrsies entre un govern central i un autonòmic de color contrari poden haver retardat algunes solucions d'emergència, però en canvi han servit per fer arribar a l'opinió pública la magnitud del problema i les diferents propostes de solució a curt i a llarg termini.

Ofegats per la sequera

Gina Garcías

LA PLUJA

Segons explica la Memòria del Pla hidrològic de les Balears, les nostres illes, amb l'excepció parcial de Menorca, són terres calcàries i pràcticament no tenen recursos hí-

drics superficials. Les precipitacions, quasi exclusivament en forma de pluja, són les úniques vies naturals de proveïment d'aigua. Però sobre els 5.014 quilòmetres quadrats de superfície d'aquestes illes, la pluja cau de forma molt desigual. Als cims de la serra de Tramuntana s'arriben a recollir anualment 1.400 mm, tot i que la pluviometria mitjana de Mallorca és de 625 mm. any. A Menorca la pluviositat baixa a 600 mm/any, a Eivissa a 458 i a Formentera a 434. A més, el 60% de la pluja cau entre octubre i gener, mentre que durant l'estiu només plou el 10% del total anual. Això fa que, en un any de bona pluviositat es recaptin "teòricament" 562 hectòmetres cúbics d'aigua, tot i que real-

Les Balears tenen escassos recursos superficials.

ment disponibles només n'hi hagi un màxim de 300, i 300 hectòmetres cúbics és el que, segons les previsions del Pla hidrològic, consumeixen anualment les Balears a l'entrada del nou mil·lenni. A partir d'ara Balears només es podran proveir d'aigua de forma natural els anys en què la pluviositat sigui igual o superior a la mitjana.

L'ÚS AGRÍCOLA

L'ús agrícola de l'aigua i el creixement urbà són els factors que han posat al límit els nostres recursos.

A les Balears prop de setanta mil persones, és a dir, l'1% de la població, consumeixen més del 60% de l'aigua disponible. No són, paradoxalment, les més privilegiades, però tampoc no es pot assegurar que no malbaratin l'aigua.

Els pagesos de les Balears reguen 24.346 ha, és a dir, un 5% del territori. Hi aboquen cada any un total de 7.000 metres cúbics d'aigua a cada hectàrea, és a dir, un total de 175 hectòmetres cúbics d'aigua, de la qual només un 10% és aigua residual depurada. Aboquen més de la meitat dels recursos hídrics de les Balears i produeixen menys de l'1% de la riquesa. La història ha consagrat aquesta distribució tan desigual, que data del temps en què l'aigua era un do il·limitat de la natura. Però ara que el dèficit d'aigua ja ha tornat endèmic, el Parlament de les Balears ha declarat l'agricultura sector "estratègic" a l'estructura socioeconòmica i a continuació el projecte de Pla hidrològic de les Balears, tot i que projecta augmentar la depuració i la conducció fins als cultius d'una part creixent de l'aigua del consum humà, també consagra la inamovibilitat d'aquesta distribució, de forma que preveu que l'any 2016 l'agricultura continuarà consumint més de la meitat dels deficitaris recursos hídrics de les Balears.

Sembla un punt indiscutible: cap partit polític, institució, debat o projecte no ha qüestionat encara que la majoria de pagesos continuïn regant com es feia en els temps dels àrabs, cap subvenció europea, ni estatal, ni autonòmica, no va lligada a la promoció de noves tècniques de reguïu que -com en el cas ja tòpic d'Israel- aconseguïen donar la major rendibilitat de cada gota d'aigua. Les declaracions dels responsables dels recursos hídrics de les Balears, fan la impressió que les formes arcaïques de reguïu es consideren part de la nostra "cultura" i tradició i que les institucions no es troben amb forces per alterar els usos i els costums tradicionals de la pagesia balear, considerada com hem dit, un sector a protegir. En aquestes circumstàncies ningú no ha gosat calcular què costaria cada lletuga si es regàs amb aigua facturada per un comptador urbà.

CULPAR EL CIUTADÀ

El sector industrial, productor del 15% del producte interior brut, consumeix uns simbòlics 0,7 hectòmetres d'aigua a l'any, és a dir, un 0,2% de l'aigua disponible. Els criticats camps de golf, 3,7 hectòmetres cúbics, dels quals 2,94 procedeixen de la reutilització d'aigües depurades. Finalment, la població resident, xifrada en 760.000 habitants, als quals s'han d'afegir devers 300.000 turistes en rotació -amb puntes de 500.000 persones- consumeix el 40% de l'aigua. La indústria turística supera el 80% del producte interior brut i ocupa el 73% de la població activa.

Les campanyes institucionals per conscienciar la població de l'escassetat de l'aigua, i fomentar-ne l'estalvi, es dirigeixen exclusivament a la població urbana. Els arguments

per a la persuasió consisteixen a culpar del dèficit d'aigua els hàbits urbans. Són arguments coherents amb les polítiques que a continuació es dicten, perquè les penalitzacions econòmiques al consum les pateixen exclusivament els ciutadans. És una situació i una actitud que es repeteix a tot l'Estat. Àngel Antonio Hernández escriu a *El País* (10 de setembre del 2000)

un informe sobre la situació i el Pla hidrològic nacional, i diu: "El consumo humano no se lleva la parte del león del agua total disponible: en realidad es una cantidad mínima, pero aun así España es el tercer país del mundo que más consume: 1.174 metros cúbicos por persona y año frente a 726 de media en Europa. sin embargo, como en el caso de la agricultura, las pérdidas de agua son considerables porque los municipios y ciudades no modernizan sus redes de suministro y, además, por ello tienen que hiperclorar."

Al consistori de Palma, per posar un exemple, es repeteixen les controvèrsies entre els grups municipals sobre el

Els pagesos reguen 24.346 has, un 5% del territori de les Balears. Hi aboquen un total de 7.000 metres cúbics d'aigua a cada hectàrea, és a dir, 175 hectòmetres cúbics, més de la meitat de tots els recursos disponibles.

Conreus de secà al Pla de Mallorca.

volum i la destinació del gran percentatge d'aigua que entra a la xarxa, però no passa per cap comptador. Les pèrdues als canals de distribució es xifren entre un 10% i un 50% de l'aigua, segons els municipis i les diferents fons d'informació.

279 LITRES DIARIS PER HABITANT

A les Balears la Memòria del Pla hidrològic calcula que el consum mitjà diari per habitant i dia és de 279 litres d'aigua, (aquest consum no és exclusivament domèstic. Inclou els serveis, les infraestructures i els equipaments públics).

Palma i la seva zona d'influència consumeixen 350 litres per habitant i dia. En una mitjana inferior ho fan els habitants de les badies de Pollença i Alcúdia (300 l/h/d). A

Menorca, les dotacions són més elevades del que correspondria al seu nivell urbanístic (275 l/h/d) i a Eivissa i Formentera, les dotacions són inferiors al que es podria esperar.

La distribució total per illes és la següent: del total de 109 hectòmetres cúbics que consumeix la població urbana i turística (un 40% dels recursos), Mallorca, que ocupa un 72% del territori de les Balears, consumeix 83,1 hectòmetres (el 76%); Menorca, amb un 14% del territori, consumeix 10,6 hectòmetres; Eivissa, amb un 11% del territori, consumeix 6,75 hectòmetres cúbics i Formentera, amb un 2% del territori, consumeix el 0,3% dels recursos hídrics naturals de les Balears. Cal recordar que tant Eivissa com Formentera han de recórrer estacionalment a l'aigua de les dessaladores, que produeixen 3,5 hectòmetres cúbics a Eivissa i 0,23 a Formentera.

EL PLA HIDROLÒGIC

El Pla hidrològic de les Balears ha d'ordenar aquesta situació i preveure la satisfacció de les necessitats de subministrament fins l'horitzó de l'any 2016. Llargament demanat pels grups socials i pels partits polítics a l'oposició, es va començar a gestar a principis de la dècada dels noranta. El seu contingut havia de derivar-se de les previsions del Pla territorial de les Balears. El retard d'un arrossegava l'altre. Finalment les Directrius sobre les que es fonamenta el Pla hidrològic de les Balears es varen sotmetre a informació pública l'any 1995 i foren aprovades pel Consell General de l'Aigua de les Balears el 22 d'abril del 1996. El seu contingut s'ajusta al que dicta la Llei d'aigües i al Reglament

de l'Administració pública de l'aigua i la planificació hidrològica. La redacció actual del Projecte de Pla Hidrològic presentat per la consellera verda del Govern de Progrés, Margalida Rosselló, a l'aprovació del Consell de Ministres, va ser aprovada per consens de tots els grups del Parlament balear el mes de febrer del 1999, quan l'actual ministre de Medi Ambient, Jaume

Matas, presidia el govern autonòmic del Partit Popular.

El Govern de Progrés que ara presideix el socialista Francesc Antich ha donat per bo aquest projecte, perquè s'ajusta al model de desenvolupament de les Balears definit per les Directrius d'Ordenació del Territori, en les quals la sostenibilitat i la recuperació mediambiental són els factors essencials.

LES INCÒGNITES DEL PLA

El Pla consta d'una memòria descriptiva de la situació hídrica de les Balears, d'una normativa que regula l'assignació i les reserves dels recursos, les concessions, la reutilització de les aigües depurades, les condicions dels abocaments i la protecció dels recursos. I finalment d'un document titulat "Programes i Infraestructures" on es detallen els programes previstos durant el temps que duri el Pla, i les obres necessàries per complir els objectius que s'hi marquen.

El futur del Pla hidrològic de les Balears és encara una incògnita amb diversos condicionants. Ha de ser aprovat pel Consell de Ministres i aquesta aprovació hauria de ser pràcticament automàtica ja que les Balears són una conca hidrològica sense interferències en altres comunitats. El Pla,

Turisme versus agricultura?

no obstant això, s'ha d'acoblar al Pla hidrològic nacional, que han d'aprovar les Corts Generals, previ debat entre els grups parlamentaris. Succeeix, a més, que l'actual cap de l'oposició de les Balears és el ministre de Medi Ambient, amb idees pròpies -i en alguns punts contraposades a les del govern autonòmic- sobre la forma de resoldre el problema a les Balears. Tot i que el Govern central ha de respectar en aquest tema la capacitat autonòmica de decidir, el fet és que l'aigua ha esdevingut un dels camps de batalla política i electoral dels dos governs, contraposats partidàriament i ideològicament.

Segons el text del Pla, la planificació hidrològica de les Balears per als pròxims setze anys es basa en els següents pilars:

- Les demandes d'aigua.
- L'estudi dels recursos.
- La defensa contra els incendis i la desertització.
- L'ordenació i protecció dels recursos hídrics.
- La protecció del medi ambient.

ELS RECURSOS SUPERFICIALS

El Pla explica que no existeixen recursos superficials continus a les Balears, i que els recursos superficials mitjans, avaluats en 120 hectòmetres cúbics a l'any, són de difícil regulació i, amb freqüència la seva aportació anual és insignificant perquè la majoria dels anys són secs.

Les úniques infraestructures que actualment hi ha per a la captació d'aigües superficials són els embassaments de Cúber i del Gorg Blau a Mallorca, que tenen una capacitat de 7,2 hectòmetres cúbics i que s'utilitzen per al subministrament de Palma. Altres recursos regulats són les Fonts de la Vila, Na Pera i Na Bastera, i finalment n'hi ha d'altres que no estan encara regulats, com són sa Costera, s'Olla i Lladonera. El Pla proposa que la seva explotació es coordini amb la dels aqüífers.

ELS RECURSOS SUBTERRANIS

Es creu que el total anual de recàrrega bruta d'aigua sub-

Ara la controvèrsia, se centra en el nombre i en l'envergadura de les dessaladores que fan falta per completar el subministrament de la demanda balear.

terrània és de 472 hectòmetres cúbics, obtinguts de la següent manera:

- Infiltració directa de les precipitacions: 394 hm³
- Retorns de reguiu: 25 hm³
- Infiltració en torrents: 24 hm³
- Infiltració d'aigües residuals depurades: 12 hm³
- Pèrdues a les xarxes de distribució: 17 hm³

Però de tots ells, només un poc més de la meitat, 260 hm³ es consideren aigües subterrànies realment disponibles, perquè 172 hm³ van a la mar i a alimentar les fonts i les zones humides, i altres 40 hm³ no són econòmicament o tecnològica, aprofitables.

Per tant, l'oferta total d'aigua no arriba als 290 hm³ en els anys pluviomètricament mitjans. En un clima mediterrani el règim de precipitacions és molt variable i són freqüents les variacions de qualitat de les aigües subterrànies a causa de la infiltració marina. Aquests factors agreugen la impossibilitat de satisfer plenament la demanda que, com hem dit, arriba ja als 300 hm³.

LA DEMANDA ALS ANYS 2006-2016

Per establir aquestes perspectives, el Pla hidrològic de les Balears es basa en el Pla d'ordenació de l'oferta turística i en les Directrius d'Ordenació Territorial. Els dos documents, aprovats pel Parlament balear, dibuixen un canvi qualitatiu en el creixement turístic i proposen la superació del turisme massiu per una oferta de major qualitat. En aquesta previsió, el Pla hidrològic de les Balears assegura apostar per una gestió integral de l'aigua, basada en la implantació de plans d'estalvi, en la utilització de les aigües depurades i en la reordenació dels recursos hídrics.

Quant a les previsions de població estable considera que serà de 840.000 persones l'any 2006 i de 925.000 l'any 2016. Per a la població flotant preveu un creixement molt moderat. Amb aquesta hipòtesi estableix que la demanda d'aigua per al proveïment de la població passarà dels 109 hm³/any en el 1996, a 114 hm³/any en el 2006 i 128 hm³/any en el 2016.

El Pla considera, en canvi, que la demanda agrícola d'aigua potable no creixerà, perquè una major extensió dels cultius més rendibles es compensarà amb la desaparició dels que no ho són; i perquè preveu que si ara es reutilitzen 20 hm³ d'aigua depurada, l'any 2016 es podran reutilitzar 75 hm³.

En definitiva, es considera que l'any 2016 la demanda d'aigua potable serà de 305 hm³.

ELS PROGRAMES D'INVERSIÓ

Canalitzar l'aigua que la font de sa Costera deixa caure a la mar és la major inversió pendent, però l'objectiu fonamental del Pla és aconseguir una gestió integral de l'aigua que inclogui la reutilització agrícola de l'aigua depurada (perquè ara l'agricultura es beu més de la meitat de l'aigua potable que hi ha a les Balears i només reaprofitava una quarta part de l'aigua residual depurada) i l'estalvi.

Així, d'un total de 90 mil milions de pessetes d'inversió, el Pla hidrològic de les Balears dedica 17 mil milions (el doble del que costarien quatre dessaladores noves) a millorar les xarxes de distribució perquè no tinguin pèrdues i a instal·lar comptadors individuals que estimulin l'estalvi. Altres 15 mil milions de pessetes s'orienten a la construcció de noves depuradores d'aigües residuals i a la millora de les existents, perquè l'aigua sigui reaprofitable per al

reguiu. Però, a més, el Pla hidrològic destina altres 9 mil milions de pessetes a canalitzar les aigües depurades fins als cultius. Els 7 mil milions que ha de costar la canalització de l'aigua de sa Costera són la major inversió en el capítol d'obres de canalització dels recursos hídrics.

LES NORMES

El Pla divideix Mallorca en vint-i-una unitats hidrogeològiques, Menorca en tres, Eivissa en sis i Formentera en una. A l'any 2006 es vol que cada zona tenguí el seu propi Pla d'exploració, d'acord amb les seves característiques. De moment ja considera que estan sobreexplotades dotze "unitats hidrogeològiques" de Mallorca, quatre d'Eivissa i tota Formentera. A aquestes zones es congela el creixement de l'oferta de recursos.

El Pla estableix que la llicència per a noves urbanitzacions i polígons industrials requerirà l'informe de l'Administració hidràulica sobre la disponibilitat dels recursos hídrics, i que aquest informe serà vinculant. També s'estableix un ordre de prioritat dels recursos.

El Pla estableix les normes per al sanejament i la depuració de les aigües residuals urbanes, el foment del reaprofitament agrícola i el control dels abocaments, d'acord amb les directives europees per a la qualitat de les aigües.

També preveu els objectius de qualitat química dels aqüífers destinats al consum humà, i vol actualitzar el Catàleg de zones sensibles, en el qual s'inclouen les zones humides, per tal de protegir-les.

El Pla hidrològic pretén solucionar una situació que enguany ha arribat a la psicosi.

Reguiu a sa Pobla

LES DESSALADORES

Ara, la controvèrsia, i les dimensions finals del Pla hidrològic, se centren en una qüestió: el nombre i l'envergadura de les dessaladores que fan falta per completar el proveïment de la demanda balear. El Pla hidrològic no contempla la creació de cap altra infraestructura d'aquest tipus, tot i que preveu ampliar la dessaladora de Palma. Al Ministeri de Medi Ambient, Jaume Matas fa, en canvi, una oferta de 48 mil milions de pessetes en la qual inclou la construcció de quatre noves dessaladores, una a cada illa. El Govern balear no s'ha pronunciat encara sobre aquest oferiment, però els seus informes consideren innecessari fer noves dessaladores. Els ciutadans de les Illes esperen la resolució de la polèmica.